

Prof. dr hab. Danuta Gabryś- Barker

Uniwersytet Śląski

Instytut Językoznawstwa

Sosnowiec

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Eweliny Mierzwy-Kamińskiej

pt. THE RELATIONSHIP BETWEEN FOREIGN LANGUAGE ENJOYMENT AND FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM ANXIETY AMONG SECONDARY GRAMMAR SCHOOL STUDENTS

Rozprawa doktorska mgr Eweliny Mierzwy-Kamińskiej p.t. „The relationship between foreign language classroom anxiety among secondary grammar school students” (Radość i lęk w procesie nauki języka obcego wśród uczniów liceum) to jedno ze stosunkowo niewielu jeszcze opracowań dotyczących emocji pozytywnych w kontekście uczenia się języka obcego w klasie językowej. Jest to kontynuacja badań zapoczątkowanych przez takich badaczy jak prof. Peter MacIntyre czy prof. Jean-Marc Dewaele. Najliczniejsze badania dotyczące sfery emocjonalnej w procesach uczenia się, czy też przyswajania języka obcego/drugiego i kolejnych skupiały się do tej pory najczęściej na emocjach negatywnych i ich korelacji między innymi z motywacją czy też efektami uczenia się języka. Jak słusznie wskazuje sama Autorka, to dopiero pojawienie się psychologii pozytywnej doprowadziło badaczy do konkluzji, jak istotne są emocje pozytywne w naszych działaniach i jak te pozytywne działania mogą przełożyć się na przykład na sukces językowy każdego z uczących się. W tym upatruję znaczenie tej pracy, ale również w jej aspekcie praktycznym, być może nawet do pewnego stopnia wdrożeniowym wspomnianym przez Autorkę w ostatnim rozdziale rozprawy. Pozytywna emocja, której poświęcona jest rozprawa to radość oraz jej powiązanie nie tak proste, jak się uważało do tej pory, z lękiem językowym

Rozprawa doktorska autorstwa mgr Eweliny Mierzwy-Kamińskiej składa się z pięciu rozdziałów, w tym trzech teoretycznych, jednego empirycznego i jednego stanowiącego implikacje z przeprowadzonego badania, bibliografii, czterech załączników (w istocie dwóch

w podwójnej wersji językowej - są to narzędzia badawcze, kwestionariusz ucznia i wywiad oraz streszczenia w języku angielskim i polskim. Praca liczy 240 stron, z czego 127 strony to część teoretyczna, a 74 strony to część empiryczna, pozostałe stanowią spis figur, tabel, skrótów oraz wspomniane bibliografię i załączniki. Bogata bibliografia dołączona do pracy obejmuje trochę ponad 300 tekstów źródłowych.

Rozprawę rozpoczyna wprowadzenie *Introduction*, stanowiące krótkie uzasadnienie wyboru tematu rozprawy, jak również opis zawartości testu w podziale na poszczególne rozdziały. Być może można było pokusić się tutaj o szersze uzasadnienie dla wyboru tematu i tym samym jego nowatorskości, co stanowi między innymi o dużej wartości merytorycznej tej rozprawy.

Rozdziały I i II stanowią wprowadzenie teoretyczne do pracy, przedstawiając dwa podstawowe dla niej pojęcia: radości (I) i lęku językowego (II). Struktura obu rozdziałów jest podobna, gdyż po przedstawieniu pojęcia, typologii poszczególnych pojęć, Autorka omawia ich funkcje ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w kontekście edukacyjnym. Rozdział I pt. *Foreign language enjoyment: theoretical considerations* (str. 4-47), jak wskazuje sam tytuł, stanowi przegląd tekstów źródłowych dotyczących pojęcia emocji z perspektywy diachronicznej – są to konceptualizacja pojęcia oraz typologia emocji, które przedstawione są na podstawie zarówno tekstów starszych, jak i tych nowszych (między innymi: Damasio 2011, Dixon 2012, Shumann, Scherer 2014). Bardzo ciekawa jest ta część tekstu, która opisuje mechanizmy neurologiczne funkcjonowania emocji, jako uzupełnienie opisu emocji na podstawie modeli behawiorystycznych. Doktorantka odwołuje się do założeń psychologii pozytywnej cytując jej pionierów np. M. Seligman'a, a w kontekście glottodydaktycznym R. Oxford, P. MacIntyre, T. Gregersen, jako tej dziedziny psychologii, która po raz pierwszy zwróciła uwagę na emocje pozytywne i ich sprawczość w różnych kontekstach funkcjonowania człowieka, w tym w kontekście edukacji językowej. Na podstawie odpowiednio dobranych źródeł (np. Pekrun et al., 2002, 207, Robinson 2008). Autorka nie zapomniała o roli, jaką odegrała w badaniu emocji (zwłaszcza pozytywnych) B. Frederickson poprzez zaprezentowanie i omówienie szczegółowe jej typologii emocji. Tak więc, Autorka przedstawia typologie emocji pozytywnych, jednocześnie omawiając ich funkcje, również w uczeniu się języków obcych. Ta część rozdziału stanowi logiczny wstęp do wprowadzenia pojęcia radości, jako emocji pozytywnej i powiązania jej z innymi funkcjonującym pojęciami np. dobrze znanym już w latach 70-tych pojęciem FLOW. Doktorantka omawia powiązania

pomiędzy radością i zainteresowaniem, relacją z FLOW, powołując się na liczne badania w zakresie emocji pozytywnych (model Goetz et al.), szeroko odnosząc się do istotnych publikacji przede wszystkim P. MacIntyre i J.M. Dewaele z ostatniej dekady badań nad emocjami pozytywnymi. Szczególne miejsce zajmują tu też Frenzel (2014) i Lumby (2011), koncentrujący się przede wszystkim na emocji radości. Nie sposób wyliczyć tu nazwisk wielu badaczy i autorów, które pojawiają się w tekście rozprawy. Rozdział I stanowi nie tylko niezwykle bogaty, ale i spójnie skonstruowany przegląd i analizę dostępnych teorii i modeli (oraz ich porównanie), ale także wprowadza model stworzony przez samą Autorkę, a obrazujący zrozumienie roli radości jako emocji pozytywnej i jej składowych w procesie uczenia się języka obcego. Podsumowując, rozdział I rozprawy napisany jest w sposób spójny, w pełni wykorzystujący dostępne źródła z wybranego zakresu. Pod względem merytorycznym, Doktorantka nie tylko wykazała się znajomością teorii, modeli i badań empirycznych, ale i umiejętnością dokonania porównań i analizy krytycznej tychże. Pod względem formalnym, rozdział jest bardzo dobrze skonstruowany, co umożliwia niezakłócone śledzenie jego treści i prowadzonej argumentacji.

Jak wspomniałam wcześniej, Rozdział II *Foreign language anxiety: theoretical considerations*, napisany jest w strukturze paralelnej do rozdziału I. Dlatego też znajdujemy w nim zarówno typologie tym razem, emocji negatywnych (z uwzględnieniem typologii lęku), jak i prezentację pojęcia lęku, przegląd podejścia do lęku oraz jego konceptualizacja w odniesieniu do uczenia się języka obcego, czyli określenie pojęcia lęku językowego (ang. *foreign language anxiety*). Doktorantka rozpoczyna od szczegółowej prezentacji emocji negatywnych opierając się zarówno na starszych źródłach (Ekman 1999), jak i tych nowszych by wymienić tylko badania Pekrun, Stephens 2010, Horowitz 2010, Graham, Taylor 2014 oraz ukazując polski wkład w badania na temat nudy (Pawlak et al. 2020). Definicja pojęcia lęku uzupełniona jest diachroniczną analizą zrozumienia tego pojęcia od Freud'a i Spilberger'a et al. do najnowszych teorii definiujących lek jako pojęcie wielowymiarowe obejmujące komponent behawioralny, afektywny i fizjologiczny (m.in. Zeidner 2014). Efekty działania lęku przedstawione są przez Autorkę poprzez omówienie dwóch teorii Eysencka: *processing efficiency theory (PET)* i *attention control theory. (ACT)*. Doktorantka wykazała się również znajomością szerokiej gamy istniejących i funkcjonujących w pracach empirycznych typologii pojęcie lęku, zależnie od czynników kontekstualnych jak i performancji przetwarzania danych (ang. *processing*), począwszy od Spilberger et al. (1971), MacIntyre (1999), Horowitz et al. (1991) po m.in. Horowitz (2017) i innych. Bardzo

istotnym wydaje mi się tutaj odniesienie pojęcia lęku do poczucia tożsamości i własnego ego, któremu poświęcone są badania Horowitz (1986, 2010, 2017) oraz Norton (np. Norton 2010). Ponieważ rozprawa umiejscowiona jest w kontekście edukacyjnym klasy językowej, kolejnym ważnym elementem eksplikacji pojęcia jest określenie leku językowego, podkreślając jego wielowymiarowość i konstruując własną definicję dla celów badania. Doktorantka koncentruje się również na źródłach i przyczynach lęku językowego określając je na podstawie licznie dobranych opracowań teoretyczno-empirycznych, jako te odnoszące się do źródeł wewnętrznych i zewnętrznych. Do tych pierwszych zalicza czynniki zależne od uczącego się, a więc osobowość, zrozumienie procesu uczenia się języka, neurotyzm czy samocenę, podczas gdy czynniki zewnętrzne odnoszą się do szeroko rozumianego kontekstu edukacyjnego i do nauczyciela języka obcego. W tej części rozdziału omówione zostały również kognitywne, afektywne i społeczne efekty lęku językowego. Każdy z powyżej przedstawionych elementów omówiony jest w sposób spójny i kompletny w oparciu o odpowiednie odnośniki do badań. Najciekawsze jest podsumowujące przedstawienie przez Doktorantkę tabularyczne porównania pojęcia lęku językowego i radości. Jest dowodem na umiejętności analizowania i syntezy szerokiej wiedzy posiadanej przez Autorkę. Rozdział II, tak jak i rozdział I, napisany jest w sposób spójny, logicznie wywodzący kompletne argumenty oraz jest niezwykle bogaty w odnośniki do istniejącej literatury przedmiotu.

Rozdział III zatytułowany "A review of selected empirical research on foreign language enjoyment and foreign language anxiety" (str. 80-131) stanowi doskonałe uzupełnienie rozdziałów poprzedzających, jako iż prezentuje szczegółowy przegląd badań empirycznych dotyczących zarówno pojęcia radości w kontekście glottodydaktycznym, lęku językowego, jak również wzajemnej ich relacji i korelacji. Przedstawione badania zostały odpowiednio pogrupowane, zarysowane w prezentacjach tabularycznych dotyczących każdej z grup tematycznych ogólnych i szczegółowych w obrębie każdego pojęcia badanego, jak również szczegółowo mówione w tekście. Przegląd badań kończy podsumowanie wskazujące na pewne tendencje obserwowalne oraz wskazanie na niemożność ukazania jednoznacznego powiązania pomiędzy radością i lękiem językowym ze względu na złożoność obu pojęć i ich wzajemnego oddziaływania w różnych kontekstach, między innymi dla różnych zmiennych osobowościowych i tych dotyczących kontekstu. Doktorantka wskazuje iż zarówno metody ilościowe, jak i jakościowe stosowane są w tych badaniach, a najliczniej prezentowane są badania poprzeczne. Natomiast stosunkowo niewielka jest liczba badań podłużnych lepiej wskazujących na dynamikę tak charakterystyczną dla procesu uczenia się języka obcego na przestrzeni czasowej w

odniesieniu do dynamiki i ewolucji odczuć radości i lęku językowego. Doktorantka dokonała przeglądu kilkudziesięciu prac badawczych i zgodnie z moją wiedzą, trudno byłoby tutaj dodać jeszcze jakieś dodatkowe badania. Rozdział ten stanowić może niezwykle bogate źródło dla innych badaczy tej tematyki.

Najistotniejszą część rozprawy stanowi rozdział badawczy, Rozdział IV p.t. „The empirical research on the relationship between foreign language enjoyment and foreign nlanguage anxiety “ (str. 132-192), jest on bowiem dowodem na umiejętności zastosowania wiedzy posiadanej przez Doktorantkę do opracowania naukowego projektu badawczego, analizy zebranych danych, wyciągnięcia wniosków, jak również przeprowadzenie samooceny badania własnego. Każdy z tych aspektów oceniam bardzo pozytywnie. Rozpoczynając od uzasadnienia dla badania (ang. *rationale*), które to uzasadnienie w sposób spójny kreśli problem badawczy, jakim zajmuje się Doktorantka, podkreślając iż istnieje konieczność takiego badania w kontekście polskiej edukacji językowej, co stanowi o jego nowatorskości. Praktycznie badania takie nie były do tej pory prowadzone w Polsce, choć polscy badacze włożyli duży wkład w badanie poszczególnych konstruktów (lęk językowy, radość). Poprawnie sformułowane hipotezy rozbudowane o komentarz odautorski oraz uszczegółowione pytania badawcze wraz z odpowiednio dobranymi narzędziami badawczymi, pozwoliły Doktorantce ukazać problem w kontekście polskim. Badanie przeprowadzone było w losowo wybranej grupie 356 uczniów szkół średnich, których dane demograficzne zostały uzyskane w kwestionariuszu. Badanie ma charakter ilościowo-jakościowy dzięki zastosowaniu odpowiednich instrumentów badawczych, których dobór został również szczegółowo uzasadniony w ich opisie, co świadczy o znajomości instrumentarium badawczego najbardziej odpowiedniego dla tego badania. Tak więc, dane o charakterze mieszanym zostały zebrane za pomocą rozbudowanego, ale dobrze skonstruowanego kwestionariusza (dane ilościowe: część demograficzna oraz oceniająca umiejętności własne w języku angielskim, dane jakościowe: część poświęcona emocjom pozytywnym oraz ta skupiająca się na emocjach negatywnych). Szczególnie podobało mi się tutaj zastosowanie narracji uczestników odnoszącej się do wydarzeń krytycznych w procesie uczenia się języka obcego, a więc retrospekcja dotycząca emocji pozytywnych (radość) i emocji negatywnych (lęk językowy). Drugim narzędziem zastosowanym był wywiad półotwarty przeprowadzony z wybranymi uczestnikami badania. Jest to dość mała grupa, myślę że można było uzyskać dane od większej liczby uczestników, stosując wybrane kryteria. Oba instrumenty zostały zastosowane w badaniu pilotażowym celem weryfikacji ich rzetelności, zanim zostały zaaplikowane w badaniu właściwym, co jest zawsze warunkiem rygorystycznie prowadzonych badań empirycznych. Doktorantka była tego świadoma. Cała procedura badawcza została opisana oraz stabelaryzowana bardzo szczegółowo, nie

pozostawiając wątpliwości co do tego jak badanie zostało przeprowadzone. Na podkreślenie zasługuje spójny i kompletny opis sposobu uwierzytelnienia narzędzi badawczych (np. poprzez Cronbach Alpha) oraz zastosowanie analizy statystycznej opisowej i inferencyjnej (np. ANOVA). Pewien niedosyt może pozostawić brak zaadoptowania konkretnego modelu analizy danych jakościowych (np. *Qualitative Content Analysis*, Mayring 2001), choć Doktorantce udało się poprawnie określić kategorie indukcyjne analizy jakościowej. Przedstawiona analiza jest niezwykle szczegółowa w opisie i prezentacji danych począwszy od danych ilościowych z kwestionariusza (w odniesieniu do obu hipotez badawczych, pytanie badawcze 1) poprzez dane jakościowe z pytań otwartych i wywiadu (w odniesieniu do obu pytań badawczych). Nie mam żadnych zastrzeżeń do tych analiz, z wyjątkiem może tylko sprawy bardziej formalnej niż merytorycznej. Przy omawianiu źródeł radości określenie kategorii *FLE – private*, gdzie być może lepiej by ją odzwierciedlało określenie *FLE – individual*. Również kodowanie wypowiedzi w części danych jakościowych nie wydaje się dość precyzyjne (np. *female, class 2, etc.*). Najciekawsze wydało mi się tutaj określenie profili uczących się o wysokich wskazaniach dla dwóch parametrów: radości i lęku językowego. Ogrom danych i tak rozległe analizy, zwłaszcza statystyczne, nie pozostawiają wątpliwości, jak ogromny wkład pracy włożyła Doktorantka w to opracowanie, jednocześnie dochowując wszystkich rygorów analizy naukowej w tym rozdziale. Przy wszystkich pozytywnych aspektach przedstawionych powyżej, oczywiście każda praca badawcza posiada pewien obszar, gdzie można by dokonać pewnych jej modyfikacji. Tak jest również z tą pracą, co jednak istotne, sama Autorka jest świadoma iż można było dla przykładu zastosować triangulację. Można było utworzyć dodatkową grupę składającą się z nauczycieli języka angielskiego w szkołach uczestniczących w badaniu i poddać ich badaniu kwestionariuszowemu dot. badanych emocji uczniów. Również dużym utrudnieniem w zbieraniu danych był czas pandemii, który dodatkowo uniemożliwił przeprowadzenie kwestionariuszy osobiście. Jeden z aspektów wymienionych przez Doktorantkę była relacja pomiędzy językiem angielskim i niemieckim na terenie, gdzie prowadzone były badania, co mogło wpłynąć na uczących się w związku z ich intensywną ekspozycją na język niemiecki. Być może bardziej precyzyjne informacje w kwestionariuszu dotyczące języków mogły rozwiązać te niejasności. Rozdział empiryczny kończy krótkie podsumowanie wyników badania ukazujące iż uczniowie o wyższym poziomie leku, deklarują mniejszy poziom radości z uczenia się języka obcego i niższą samoocenę, co ma odzwierciedlenie także w ich ocenach szkolnych z języka angielskiego, w porównaniu do uczniów o wysokim poziomie radości. Badanie pokazało, że również wiek odgrywa rolę w odczuwaniu radości, która zmniejsza się z wiekiem. Najistotniejsze okazały się zmienne wewnętrzne zarówno w odniesieniu do radości, jak i lęku językowego. Jednak relacja tych dwóch zmiennych nie jest liniowa gdyż mogą one funkcjonować jak pokazało badanie, w

czterech odrębnych konfiguracjach, cytując za Autorką: „a high level of FLE and a low level of FLA, high levels of both FLE and FLA, low levels of both FLE and FLA, and a low level of FLE and a high level of FLA)” (str. 191). Podsumowując, rozdział empiryczny napisany jest poprawnie z zachowaniem rygoru naukowej analizy materiału badawczego.

Rozdział kończący rozprawę, Rozdział V zatytułowany „The research implications and recommendations for the EFL classroom (str. 193-206), przedstawia m.in. komentarz podsumowujący znaczenie przeprowadzonego badania. Po raz kolejny, Autorka wskazuje na brak tego typu badań w polskim kontekście edukacyjnym, jednocześnie zwracając uwagę iż wyniki uzyskane w jej badaniu nie są w pełni zgodne z tymi przeprowadzonymi w innych geograficznie kontekstach. Przyczynę przypisuje polskiemu systemowi edukacji. Wydaje mi się, że jeżeli rzeczywiście tak jest, należałoby tutaj przedstawić trochę szerszy komentarz, jakie konkretnie elementy praktyki edukacyjno-glottodydaktycznej czynią te wyniki w pewnym stopniu rozbieżnymi z innymi badaniami. Doktorantka proponuje kontynuację badań dotyczących emocji radości i lęku językowego poprzez zastosowanie innych modeli badawczych, np. badania podłużnego prowadzonego przez nauczyciela na podstawie dziennika (ang. *teacher diary*). Wydaje się to bardzo interesującym i obiecującym pomysłem badawczym, bo to przecież nauczyciel jest jednym z istotniejszych czynników wpływających na emocje uczących się. W połączeniu z charakterem podłużnym badania, moglibyśmy uzyskać głębszy obraz dynamiki, ewolucji odczuć radości i lęku językowego ucznia i ich wzajemnego powiązania. Najistotniejszą część tego rozdziału stanowią implikacje wynikające z otrzymanych wyników badania. Tym samym, wydaje mi się, że to ta część powinna rozpoczynać rozdział kończący rozprawę. Autorka podkreśla tu raz jeszcze rolę emocji w klasie językowej, zwracając uwagę na konieczność zbalansowania emocji pozytywnych i negatywnych w klasie, sugerując konieczność pracy nauczyciela glottodydaktyka wraz z uczniami nad ich strategiami radzenia sobie z emocjami negatywnymi (ang. *emotion labour* wg A. Hirschfeld) przy jednoczesnym tworzeniu sytuacji generujących emocje pozytywne. Takie właśnie podejście sugeruje psychologia pozytywna.

Podsumowując recenzję rozprawy doktorskiej mgr Eweliny Mierzwy-Kamińskiej przyznaję iż jest to jedna z lepszych prac doktorskich, jakie oceniałam do tej pory. Czyta się ją z zaciekawieniem, gdyż wprowadza ona nowe elementy do naszego zrozumienia roli emocji w uczeniu się, a tym samym poprzez implikacje, w kształceniu językowym. Chciałabym podkreślić te jej aspekty, które nie tylko powodują iż jest to tekst przyjazny czytelnikowi, ale i

te, które stanowią o zarówno zastosowanej rygorystycznie dyscyplinie badawczej, jak i jej innowacyjności w podniesieniu tematu tak mało zbadanego, szczególnie w kontekście polskiej glottodydaktyki szkolnej. Temu mogą służyć wynikające z badania empirycznego implikacji dla procesu uczenia się i nauczania języka obcego w kontekście klasy:

- **Uwagi ogólne:**

Pod względem merytorycznym, rozprawa jest przykładem bardzo wyczerpującej pracy zarówno bogatej teoretycznie (trzy rozdziały teoretyczne), jak i poprawnej i ciekawej w części badawczej. Trudno jest mi się dopatrzeć w niej większych braków merytorycznych, jest kompletna. Pod względem konstrukcji całości i poszczególnych rozdziałów, praca jest napisana w sposób logiczny i niezwykle spójny, stosując paralelne struktury poszczególnych rozdziałów. Spójność wywodów ułatwia śledzenie prowadzonej argumentacji, a przedstawione podsumowania wskazują na pełne zrozumienie jakie wyraża Doktorantka w odniesieniu do przedstawianych treści bardzo umiejętnie je wypunktowując i podsumowując.

- **Wybór tematu rozprawy i celów badania:**

Jak słusznie wskazuje Doktorantka, temat radości, a szczególnie w powiązaniu z odczuciem lęku językowego, jest tematem niezbadanym w kontekście polskim. Autorka wskazuje na istotną rolę emocji w procesie uczenia się języka obcego poprzez przedstawienie bogatej podbudowy teoretycznej połączonej z przeglądem dostępnych badań z tej dziedziny. Na podkreślenie zasługuje fakt iż Doktorantka zwraca uwagę na rolę, jaką może odegrać psychologia pozytywna w kształceniu językowym, jako ta dziedzina psychologii, która podkreśla rolę emocji pozytywnych i ukazuje możliwości wpływania na ich rozwijanie w różnych kontekstach życiowych, w tym w kontekście edukacyjnym/glottodydaktycznym.

- **Opracowanie teoretyczne:**

Rozbudowana część teoretyczna pracy powstała w oparciu o opracowanie wykorzystujące w sposób niezwykle wyczerpujący dostępne teksty źródłowe i opisy ewolucji rozumienia konstruktów podstawowych dla przeprowadzonego badania, to jest lęku językowego i radości oraz samodzielne opracowanie uzupełniające je przeglądem odpowiednich badań. Co warte jest podkreślenia, Doktorantka nie tylko cytuje badaczy zagranicznych, ale i docenia znaczącą rolę jaką odegrali (i odgrywają) naukowcy polscy, będący nie tylko kontynuatorami, ale i pionierami na tym polu.

- **Projekt empiryczny:**

Przedstawiony przez Doktorantkę projekt badawczy ukazuje w pełni wspomnianą wcześniej wiedzę Autorki w zakresie opracowywanego tematu i jej odczytanie zarówno w odniesieniu do najstarszych i pionierskich tekstów źródłowych, jak i najnowszych badań z ostatnich lat, kiedy to pojawiły się nowe trendy, a tym samym tematy badawcze w kontekście przyswajania i uczenia się języków obcych. Przykładem jest tu psychologia pozytywna czy wskazanie na stronę afektywną w w/w kontekstach językowych. Jednocześnie wiedzy tej towarzyszą umiejętności rygorystycznie stosowanej metodologii badawczej, obejmującej nie tylko badania ilościowe, ale i zwrócenie uwagi na możliwości, jakie daje analiza jakościowa. Tak więc w przedstawionym w rozprawie poprzecznym badaniu empirycznym zastosowana została metoda mieszana, co stanowi najnowsze podejście w tego typu badaniach. Umożliwia bowiem nie tylko ukazanie pewnych prawidłowości/korelacji statystycznych, ale i indywidualnego głosu badanego. Bardzo podobała mi się cała procedura badawcza wprowadzona przez Doktorantkę obejmująca, co bardzo istotne, poza badaniem właściwym, poprzedzające je badanie pilotażowe, które umożliwiło dostosowanie narzędzi do tego właśnie badania w szczególności w odniesieniu do jego kontekstu (polska szkoła średnia). Nie mogę również pominąć umiejętności stosowania analizy statystycznej w zebranych danych (m.in. Cronbach Alpha, ANOVA) i wykorzystanie programu STATISTICA.

- **Wnioski końcowe i implikacje:**

Poza ukazaniem istniejących korelacji pomiędzy badanymi zmiennymi, bardzo istotnym wydaje mi się ukazanie przez Doktorantkę iż emocje stanowią istotny element w procesach uczenia się i nauczania języka obcego, podkreślając iż zawsze istnieć będą zarówno pozytywne, jak i negatywne emocje w klasie, a rolą nauczyciela niezmiennie powinno być minimalizowanie tych negatywnych, dla przykładu lęku językowego i jednocześnie tworzenie warunków dla rozwijania emocji pozytywnych, dla przykładu radości. Nie bez znaczenia jest również umiejętność oceny własnej przeprowadzonego badania, gdzie to Doktorantka wykazała się świadomością, co można byłoby poprawić w badaniu, jednocześnie proponując kontynuację tematu badawczego wg innych paradygmatów badawczych.

Jak wspomniałam wcześniej, bardzo trudno byłoby dopatrzeć się w tej rozprawie elementów, które oceniłabym zdecydowanie krytycznie. Badanie ogranicza się od opisu korelacji

pomiędzy dwoma zmiennym, podczas nieuchronnie jest ich o wiele więcej ze względu na złożoność obu konstruktów badanych (np. różnice psychologiczne). Sama Autorka jest świadoma i wypunktowuje to i inne ograniczenia pracy, z którymi to uwagami trudno się nie zgodzić. Chodzi tu głównie o ograniczenia spowodowane sytuacją pandemiczną mającą miejsce podczas procesu zbierania danych, kiedy to badanie po części przeniosło się do rzeczywistości wirtualnej w przypadku wywiadu, co mogło do pewnego stopnia wpłynąć na wypowiedzi uczestników, ale to już było poza kontrolą Doktorantki. Dodatkowo, Autorka jest świadoma iż brakowi triangulacji danych można było zapobiec poprzez przeprowadzenie wywiadu z dodatkową grupą badanych np. nauczycieli. Poza tymi ograniczeniami, chciałabym też dodać iż praca zyskałaby merytorycznie, gdyby Autorka pokusiła się o :

- Szerszy komentarz dotyczący statusu języka niemieckiego względem języka angielskiego i w szczególności o uwzględnienie tej informacji w badaniu kwestionariuszowym, zamiast ogólnego pytania o inne języki obce w posiadaniu uczestników i wykorzystaniu tych danych w analizie .
- Poszerzenie interpretacji danych z badania własnego, które były różne od tych jakie uzyskali badacze w innych kontekstach kulturowo-geograficznych. Zapewne obarczanie polskiego systemu edukacji tymi niezgodnościami jest bardzo ograniczające dla zrozumienia tych różnic. Specyfika kształcenia językowego nie odbiega w sposób zdecydowany od tej prowadzonej w innych krajach, a wspomniany przez Doktorantkę stres egzaminu np. maturalnego przeżywają również uczniowie w innych krajach zdając egzaminy ekwiwalentne do naszych matur (np. A-levels a Wielkiej Brytanii).
- Dane demograficzne dotyczące miejsca zamieszkania badanych właściwie nie zostały wykorzystane w przedstawionych analizach, a mogły one stanowić istotny element interpretacji danych (zwłaszcza w odniesieniu do relacji język angielski-język niemiecki)
- Określenie metody/modelu analizy jakościowej (np. P. Mayring'a 2001), czyli dla przykładu określenie kategorii dedukcyjnych (przed badaniem) i indukcyjnych (na podstawie kodowania tekstów wypowiedzi badanych), co zwyczajowo jest stosowane w badaniach jakościowych.
- Poszerzenie liczby osób uczestniczących w analizie jakościowej (wywiad).

- W odniesieniu do zastosowanej terminologii (kategorie kodowane) - kategoria *private* sugeruje czynniki poza-klasowe, bardziej osobiste. Być może poręczniejsze/jaśniejsze byłoby zastosowanie określenia *individual*.

Poza wszystkimi wcześniejszymi uwagami i wnioskami ocennymi podsumowującymi moją ocenę rozprawy p. mgr Eweliny Mierzwy-Kamińskiej, chciałabym podkreślić, że nieczęsto zdarza, by rozprawa doktorska była napisana w tak płynnym dyskursie akademickim języka angielskiego. Jedyna uwaga, jaką jednak chciałabym przedstawić to zbyt krótkie, dwu- i trzyzdaniowe akapity stosowane w niektórych miejscach tekstu (np. str. 16). Tego rodzaju niepoprawność pojawia się niestety również okazjonalnie w innych pracach naukowych. Pojawiają się też w pracy (bardzo okazjonalnie) wyrażenia charakterystyczne dla dyskursu mówionego, np. „It is now time to present ...” (str. 162). Praca opracowana jest szczególnie starannie pod względem edytorskim. Jedyny błąd jaki znalazłam to niepełny opis własnej publikacji Autorki (2019a) w bibliografii.

Podsumowując, przyjmuję przedstawioną mi do recenzji rozprawę doktorską pani mgr Eweliny Mierzwy-Kamińskiej. Stwierdzam, że praca ta nie tylko spełnia wymogi stawiane ustawowo i zwyczajowo rozprawom doktorskim, ale i wykracza poza nie. Tym samym uważam iż zasługuje na wyróżnienie, o które niniejszym wnioskuję. Bez wątpienia może ona stanowić podstawę do przyznania jej Autorce stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych. W związku z tak pozytywną oceną rozprawy doktorskiej przedstawionej przez panią mgr Ewelinę Mierzwę-Kamińską, wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Prof. dr hab. Danuta Gabryś-Barker

Sosnowiec, 15.09.2023r.